
Introducció al dret

PID_00247802

David Martínez Zorrilla

David Martínez Zorrilla

Doctor en dret. Professor Agregat
dels Estudis de Dret i Ciència Política
de la UOC.

L'encàrrec i la creació d'aquest recurs d'aprenentatge UOC han estat coordinats
pel professor: David Martínez Zorrilla (2018)

Primera edició: setembre 2018

© David Martínez Zorrilla

Tots els drets reservats

© d'aquesta edició, FUOC, 2018

Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona

Disseny: Manel Andreu

Realització editorial: Oberta UOC Publishing, SL

Dipòsit legal: B-21.403-2018

Cap part d'aquesta publicació, incloent-hi el disseny general i la coberta, no pot ser copiada, reproduïda, emmagatzemada o transmesa de cap manera ni per cap mitjà, tant si és elèctric com químic, mecànic, òptic, de gravació, de fotocòpia o per altres mètodes, sense l'autorització prèvia per escrit dels titulars del copyright.

Introducció

Per a algú no habituat a l'estudi o a la pràctica del dret, probablement les imatges més comunes que associarà a l'àmbit jurídic seran les de sales on se celebren judicis, o les de despatxos a vessar de gruixuts llibres de legislació i jurisprudència, on jutges, advocats, fiscals, procuradors i altres professionals fan la seva feina amb gest seriós, i decideixen la sort de les persones involucrades en les seves gestions. Sens dubte, es tracta d'alguns dels exemples o manifestacions més clares i evidents del dret en acció, però també (afortunadament) dels menys habituals, ja que afortunadament no tots els contextos en els quals el dret és rellevant són els de conflictes tan importants que requereixin la intervenció dels tribunals. En canvi, una anàlisi més detinguda mostra de seguida que hi ha moltes altres situacions molt més habituals i quotidianes en les quals, sense ser-ne conscients en molts casos, el dret hi fa un paper important. Fets tan corrents com pujar a un autobús per anar al centre de la ciutat, circular per la carretera amb el nostre vehicle, comprar el pa, mirar una pel·lícula al cinema, matricular-se en una universitat per a cursar una carrera, anar a treballar per poder cobrar el nostre salari, fer la declaració de la renda, el mateix fet d'habitar una casa (ja que en la majoria de casos implica pagar un lloguer o una hipoteca), navegar per la web (requereix un contracte amb un proveïdor de serveis d'internet), intentar muntar el nostre propi negoci, anar a votar en unes eleccions o fins i tot fets tan íntims i personals com formar una parella o tenir un fill... totes aquestes accions i moltes més estan d'alguna manera regulades pel dret. De fet, és ben difícil trobar situacions o àmbits en què el sistema jurídic, d'una o altra manera, encara no hagi fet arribar els seus tentacles. Fins i tot els fets biològics més fonamentals, és a dir, néixer i morir, tenen importants conseqüències jurídiques.

El dret, doncs, és un fenomen (gairebé) omnipresent, encara que generalment (i segurament per fortuna) no en siguem conscients. L'objectiu d'aquestes pàgines és oferir una primera aproximació general al fenomen jurídic, és a dir, al que podríem denominar com «el món del dret», orientada especialment als qui no tenen una formació jurídica prèvia ni pretenen fer estudis pròpiament jurídics (això és, obtenir una titulació de Dret). Per això, en lloc de pretendre explicar o donar molts detalls sobre els continguts de la legislació vigent, l'objectiu serà aproximar-se al dret des d'una perspectiva més general i des de diversos enfocaments o punts de vista, a fi de tenir una imatge global més adequada del que és i del que representa no solament el nostre sistema jurídic en particular, sinó qualsevol sistema jurídic en general. Per això, encara que habitualment es faran referències al dret espanyol, no serà tant per la pretensió que es coneguïn els detalls del nostre sistema jurídic en particular, sinó més aviat per a exemplificar conceptes, idees o categories que solen estar presents en qualsevol sistema jurídic actual.

Aquests materials estan estructurats en set mòduls docents. En primer lloc (en el mòdul 1, «El dret: per què i per a què?»), es fa referència al paper que exerceix el sistema jurídic en una societat, és a dir, les raons o els motius pels quals les societats humanes tenen sistemes jurídics, i quines funcions, objectius o propòsits principals es pretenen aconseguir per mitjà d'aquest instrument. D'aquesta manera mirarem de comprendre la importància de l'existència del dret en les nostres societats.

En segon lloc (en el mòdul 2, «El dret: què és i com és»), ens apropem més a l'estudi del dret com a tal, això és, com a objecte d'anàlisi. Entre altres aspectes, s'intenta oferir un concepte o definició més precisos del que és un sistema jurídic i en què es diferencia d'altres àmbits que d'alguna manera també estan relacionats amb l'existència de normes o pautes de conducta, com ara la moral; quins tipus d'elements formen un sistema jurídic, quines en són les principals característiques i com es relacionen entre si; quines propietats o característiques principals té un sistema jurídic en el seu conjunt i com és la seva dinàmica (com canvia els seus continguts).

En el tercer mòdul («Els conceptes jurídics fonamentals»), ens acostem a alguns dels conceptes jurídics bàsics presents en totes les branques i en tots els sistemes jurídics contemporanis, i en fem una anàlisi. Aquests conceptes són, per exemple, els de «deure jurídic», «sanció» o «responsabilitat», i són indispensables per a una adequada comprensió del fenomen jurídic, independentment del sistema jurídic analitzat.

Si en els tres mòduls anteriors se centra l'atenció en aspectes generals comuns a qualsevol sistema jurídic contemporani, el quart («Breu aproximació a l'ordenament jurídic espanyol»), com indica el títol, es fixa en el sistema jurídic de l'Estat espanyol. S'expliquen breument quins són i com són els principals tipus de disposicions normatives i la seva relació jeràrquica, i també els àmbits o «branques» del dret, a fi d'obtenir un «mapa» o esquema bàsic però també clar del nostre sistema jurídic, que, tanmateix, és igual o molt semblant al de la majoria dels països del nostre entorn.

A continuació (en el mòdul 5, «La dimensió institucional del dret: l'estat de dret»), s'aborda el dret des de la seva perspectiva institucional (ja que els conceptes «estat» i «dret» són indissolubles): quins són els principals poders i òrgans de l'estat, les seves característiques i funcions; com es relacionen entre si; què implica la noció d'«estat de dret» i com es plasma en el nostre sistema i en el de la majoria de països del nostre entorn.

En sisè lloc (en el mòdul 6, «El dret en acció: interpretació i aplicació del dret»), se centra l'atenció en el que es podria concebre com «el dret en acció»: aquest no s'escapa únicament en la promulgació de textos legals, sinó que aquests preceptes han de ser aplicats efectivament, per òrgans administratius o judici-

als, per a donar resposta a les diferents situacions, controvèrsies o conflictes que es plantegen, la qual cosa dona lloc a una sèrie d'importants qüestions relacionades amb la interpretació i l'aplicació del dret.

Finalment (en el mòdul 7, «El dret i la justícia»), s'analitzen breument algunes de les connexions del dret amb la idea de justícia. Des de sempre, les nocions de dret i de justícia d'alguna manera han estat vinculades, i, malgrat les diferències d'opinió pel que fa a les concepcions sobre el que és «just», tothom sembla que està d'acord que d'alguna manera el dret ha d'intentar assolir cert nivell de justícia, o contribuir a crear una societat més justa. No obstant això, hi ha moltes qüestions problemàtiques: des de la mateixa connexió entre els conceptes de «dret» i «justícia» (és la justícia una condició necessària per al dret, o, dit d'una altra manera, pot un precepte legal radicalment o manifestament injust ser considerat «dret»?) fins al debat sobre què es considera «una societat justa», passant per algunes distincions rellevants com la diferència entre justícia retributiva i distributiva, o entre justícia formal i material. En aquest últim apartat es presentarà una panoràmica general i introductòria sobre alguns d'aquests temes.

Objectius

Els objectius principals que volem assolir en aquesta assignatura són els següents:

- 1.** Comprendre els problemes que comporta la interacció social i com les normes poden ajudar a mitigar-los.
- 2.** Conèixer les principals funcions que exerceixen els sistemes jurídics en una societat.
- 3.** Saber quins són els trets distintius que diferencien el dret d'altres sistemes normatius.
- 4.** Diferenciar entre els diversos tipus de normes jurídiques segons la seva estructura i també conèixer els aspectes bàsics de la seva validesa i dinàmica.
- 5.** Conèixer adequadament alguns dels conceptes bàsics de tot sistema jurídic, com els de personalitat, sanció, deure, acte il·lícit, responsabilitat i dret subjectiu.
- 6.** Aproximar-se al sistema de fonts de l'ordenament jurídic espanyol, als diferents tipus de disposicions normatives, a la seva jerarquia i a les principals branques o àmbits del dret.
- 7.** Comprendre el concepte i les característiques de l'estat de dret.
- 8.** Conèixer l'estructura i les funcions de les principals institucions polítiques de l'Estat espanyol.
- 9.** Aproximar-se al concepte, tipus i mecanismes de garantia i protecció dels drets fonamentals.
- 10.** Comprendre els mecanismes d'interpretació i aplicació del dret, les tècniques interpretatives i els problemes relacionats amb la justificació de les decisions jurídiques.
- 11.** Apropar-se a l'anàlisi de les relacions entre el dret i la justícia, tant des d'un vessant conceptual com substantiu.

Continguts

Mòdul didàctic 1

El dret: per què i per a què?

David Martínez Zorrilla

1. Per què el dret. Les raons que fonamenten l'existència de sistemes jurídics
2. Per a què, el dret? Les funcions bàsiques del dret: control social, seguretat jurídica, legitimació del poder i justícia

Mòdul didàctic 2

El dret: què és i com és

David Martínez Zorrilla

1. El dret com a sistema normatiu coactiu institucionalitzat
2. La norma jurídica
3. Validesa i aplicabilitat de les normes jurídiques
4. La dinàmica dels sistemes jurídics: les normes de competència i la derogació

Mòdul didàctic 3

Els conceptes jurídics fonamentals

David Martínez Zorrilla

1. El concepte de personalitat jurídica
2. El concepte de sanció
3. Els conceptes de deure jurídic i d'acte il·lícit
4. El concepte jurídic de responsabilitat
5. El concepte de dret subjectiu

Mòdul didàctic 4

Breu aproximació a l'ordenament jurídic espanyol

David Martínez Zorrilla

1. Les fonts del dret espanyol
2. Tipologia de les disposicions legals i jerarquia normativa
3. Les principals branques o àmbits del dret

Mòdul didàctic 5

La dimensió institucional del dret. L'estat de dret

David Martínez Zorrilla

1. L'estat de dret. Concepte i característiques
2. Les principals institucions polítiques de l'Estat espanyol
3. Els drets fonamentals

Mòdul didàctic 6

El dret en acció: interpretació i aplicació del dret

David Martínez Zorrilla

1. L'aplicació del dret i la justificació de les decisions jurídiques
2. La interpretació del dret

Mòdul didàctic 7

Dret i justícia

David Martínez Zorrilla

1. La relació conceptual entre el dret i la moral
2. El dret com a instrument per a promoure la justícia